

s. 299) söz edilmektedir. Esed'in tarihçi anlamında "ahbârî" olarak da anıldığı ve kendisini Mısır tarihçileri arasında zikreden Fuat Sezgin'in dediği gibi Ebû'l-Kâsım İbn Abdülhakem'in *Fütûhu Mısr* ve *aḥbâruḥâ* adlı eserinde ondan pek çok nakil yaptığı (bk. s. 322) dikkate alınırsa onun Mısır tarihine dair bir eseri olduğu ileri sürülebilir.

Esed b. Mūsâ'nın oğlu Saîd'in, babasından ve o devirdeki âlimlerden faydalanarak yazdığı *Fezâ'ilü't-ṭâbi'in* adlı iki ciltlik bir eseri bulunmaktadır (İbn Hayr, s. 270).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîḫü'l-kebîr*, II, 49; İbn Abdülhakem, *Fütûhu Mısr* (Torrey), s. 322; İclî, *eş-Şikât*, s. 62; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, II, 338; İbn Hayr, *Fehrese*, s. 141-142, 270, 299; Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, II, 512-514; Zehbî, *Tezkiretül'l-ḥuffâz*, I, 402-403; a.mlf., *A'lamü'n-nübelâ*, X, 162-164; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 207; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 260; a.mlf., *Nüzhetü'l-elbâb fi'l-elkâb* (nşr. Abdülazîz b. Muhammed b. Sâlih es-Sedîdî), Riyad 1409/1989, I, 71; Süyûtî, *Ṭabakâtü'l-ḥuffâz* (Ömer), s. 167; a.mlf., *Hüsnü'l-muḥâḍara*, I, 346; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1423; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 27; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 257; Sezgin, *GAS*, I, 354-355; a.mlf., *Buhârî'nin Kaynakları*, İstanbul 1956, s. 44, 46; Ziriklî, *el-A'âm* (Fethullah), I, 298; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 70, 87, 88, 92; Raif Georges Khoury, "Asad b. Mūsâ, Kitâb az-Zuhd", *WJ*, XVIII/3-4 (1978), s. 231; a.mlf., "Asad b. Mūsâ b. İbrâhîm", *EI² Suppl.* (İng.), s. 87-88; G. H. A. Juynboll, "Asad b. Mūsâ", *Kitâb az-Zuhd* (ed. Raif Georges Khoury), *Bibliotheca Orientalis*, XXXVI/3-4 (1979), s. 242-244.

BİLAL SAKLAN

ESEDÂBÂD

Orta Yunanistan'da
bugün mevcut olmayan eski bir
müslüman - Türk kasabası.

Yunanca adı Turkochori olan Esedâbâd, Kephissos ovasının kuzey kenarında, Levadya'nın 25 km. kuzeybatısında, İzdin'in (Lamia) 40 km. güneydoğusunda, Selânik ile Yenişehir'den (Larissa) Atina ve Mora'ya giden eski ana yol üzerinde bulunuyordu. Bu yerleşim merkezi, Atina (Boiotia) Dukalığı'nın ilhakından (1460) kısa bir süre sonra o tarihlerde tamamen terkedilmiş Kephissos ovasında kurulan dört Türk köyünden biriydi. 871 (1466-67) yılına ait *Tahrir Defteri*'nde köyün adı Esedobası şeklinde geçer (BA, MAD, nr. 66, vr. 107^b). Bu ad diğer üç köyle birlikte buranın coğrafi mevkiine dayanır. Bölge, deniz kıyısından gelip Fontana Geçidi üzerinden ülke içindeki Kep-

hissos ovasına kadar uzanan ana yola hâkim bulunuyordu. Bu sebeple köylere derbend statüsü tanınmış ve sakinleri avârız ve tekâlif vergilerinden muaf tutulmuşlardı. Söz konusu statü bölgeye daha başka kimselerin de gelip yerleşmesine yol açtı. Böylece hristiyanlarla (Yunan ve Arnavut) meskûn bölgede bir Türk yerleşim merkezi gelişti. 871'de (1466-67) on bir hâne nüfusu olan Esedobası giderek büyüdü ve XVI. yüzyılın ikinci yarısı ortalarında altısı hristiyan olmak üzere altmış dört hâneli bir köy haline geldi. 977 (1569-70) tahririne göre daha sonraları Esedâbâd ile birleşen Alacaoğlu'nda bir mescid bulunmaktaydı (TK, TD, nr. 183, vr. 320^b). Gelişmesini sürdüren Esedobası, Alacaoğlu ve Hüseyinobası ile birlikte büyüyerek bir kasaba oldu. 1642'de aynı zamanda bir kadılık merkezi olduğu bilinen (BA, MAD, nr. 15941) kasabanın adı bundan sonra düzenli olarak Osmanlı resmî kayıtlarında geçmektedir. Kâtib Çelebi de *Cihan-nümâ*'sının Avrupa kısmında burayı Esedâbâd adıyla anar ve Eğriboz sancağının bir kazası olduğunu belirtir. 1642'den önce Esedâbâd bölgesi Eğriboz sancağının Levadya kazası sınırları içinde bulunuyordu. Esedâbâd bölgesindeki en önemli yerleşim yerleri, Modi ile (977'de [1569-70] 354 hâne) Lefta adlı büyük ve zengin Yunan köyleriydi. Esedâbâd'ın 5 km. kuzeydoğusunda bulunan Lefta antik Elateia şehrinin yerine kurulmuştu. 1642 yılında buranın artık Esedâbâd adını taşıması da kasaba haline geldiğinin belirtisi olmalıdır.

Esedâbâd XVII. yüzyılın ikinci yarısından sonra daha da gelişti. 1668'de burayı gören Evliya Çelebi, Esedli veya Esedâbâd adıyla andığı bu kasabada 100 hâne, bir cami, bir medrese, bir mektep, bir tekke, iki han, beş dükkân bulunduğunu yazar. 1675'te ise Spon ile Wheler Turkochori'de bir han ve Yunanlı nüfus için küçük bir hristiyan kilisesinin yer aldığını belirtirler.

XVIII. yüzyılda kasabanın bulunduğu Kophissos ovasında sonradan birer köy haline gelen birçok çiftlik kuruldu. Esedâbâd'ın 4 km. doğusunda bulunan Abdurrahman Çiftliği gelişerek daha sonra büyük Drachmani köyünü teşkil etti.

Yunanlı coğrafyacı Argyris Philippidis 1815 yılında Turkochori'yi müslümanların oturduğu, bir camii ile birkaç hanı olan önemli bir yer olarak tarif eder. Aynı tarihte Pouqueville, nüfusun 200 müslüman hâne ile 100 hristiyan hânedan

oluştüğünü bildirir. 150 hristiyan hâneli Drachmani ise ikinci önemli iskân mahalliydi. Daha önceleri büyük bir yerleşim yeri olan Lefta o tarihlerde harap olmuş, nüfusunun büyük bir kısmı 3 km. mesafede bulunan Drachmani'ye taşınmıştı. Pouqueville zamanında (1815) Esedâbâd kazası toplam 900 haneli dokuz köyden oluşuyordu.

Esedâbâd Yunan bağımsızlık mücadelesi sırasında (1821-1829) yıkıldı. Hayatta kalan müslümanlar Osmanlılar'ın elinde bulunan Teselya'ya kaçtılar; hristiyanlar ise 1829 yılından sonra bölgenin merkezi haline gelen Drachmani'ye göç ettiler. Lefta da 1840 yıllarında tamamen boşaldı ve sakinleri antik Elateia adını alan Drachmani'ye taşındı. Esedâbâd kasabasının bulunduğu yerde bugün, burada gelişen yerleşim merkezine ait hiçbir ize rastlanmamaktadır. Sadece Turkochori adı hatırlarda kalmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MAD, nr. 66, vr. 107^b; nr. 15941; BA, TD, nr. 367, s. 87; TK, TD, nr. 183, vr. 320^b; Kâtib Çelebi, *Cihannümâ* [İklîm-i Rum], İSAM Ktp., nr. 8094, s. 99; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 230; J. Spon — G. Wheler, *Italienische/Dalmatische, Griechische und Orientalische Reisebeschreibung*, Nürnberg 1690, tür.yer.; A. Philippidis, *Ta Perisotheia erga tou A. Philippidis* (nşr. Th. K. Speranza), Atina 1978, s. 71-72; F. Pouqueville, *Voyage dans la Grèce*, Paris 1826, II, 104; Machiel Kiel — F. Sauorwein, "Ost-Lokris in Türkischer und Neugriechischer Zeit, 1460-1981", *Siedlungsentwicklung und demographisch Geschichte Mittel-Griechenlande auf Grund Osmanisch-türkischer und neugriechischer administrativer Quellen*, Passau 1994, bl. 4 (Paußauer Geographische Reihe).

MACHIEL KIEL

ESEDİ

(أسدى)

Osmanlılar tarafından
özellikle XVII. yüzyıldan itibaren
kullanılan bir para birimi.

Hollandalılar'ın "rex daller" adıyla dabbettikleri gümüş paraya, üzerinde arslan resmi bulunduğu için Osmanlılar "arslanlı kuruş" veya "esedi" adını vermişlerdir. Muhtemelen bu para Orta Avrupa'dan, Alman kuruşları olan Gulden Groschen'lerle (ağırlığı 25,58 gr.) birlikte girmiştir. Daha sonra da Hollandalılar'ın Akdeniz ticaretine etkili bir şekilde katılmalarıyla kendileri tarafından doğrudan doğruya getirilmeye başlanmıştır. Hollandalılar'ın doğuda bu çok rağbet gören ku-

ruşlarını diğer devletler, bu arada İngilizler de taklit etmişler ve arslan resmi bulunan kuruşları Doğu pazarlarına sürmüşlerdir.

Osmanlı kaynaklarında XVI. yüzyılda çeşitli kuruşlar arasında herhangi bir ayırım yapılmazken XVII. yüzyıla girildiğinde biri İspanyol menşeli real (riyal) kuruş, diğeri Hollanda parası olan arslanlı kuruş olmak üzere ayrılmaya başlamıştır. Riyal "kâmil kuruş, tam kuruş" veya "tamam kuruş" adlarıyla da anılırdı. Arslanlı kuruştan ağırca olan bu kuruşun rayici 10 akçe daha fazla idi. Esedî Osmanlılar'ın güney eyaletlerinde "köpekli" anlamında **ebûkelb** takma adıyla anılırdı. Riyal kuruş XVII. yüzyılda genel olarak 80 akçe, arslanlı kuruş ise 70 akçe tutuyordu.

II. Süleyman tahta geçtiğinde cülûs bahşişyle birlikte yeniçerilere geciken ulûfelerini ödemek mecburiyeti karşısında iç hazineden çıkardığı altın ve gümüşten yapılmış eşyaları eriterek bunlardan para bastırmayı kararlaştırmış, bu maksatla IV. Mehmed'in Venedik asıllı mühtedî Cerrah Mustafa'ya yaptırdığı mekanik darphânede Türk kuruşlarını bastırmıştır. Bu kuruşlar için arslanlı kuruş model olarak seçilmiş, böylece yeni basılan kuruşlara, üzerinde arslan resmi olmadığı halde "esedî kuruş" adı verilmiştir. Bunlar 24 Şubat 1690'da hazırlanıp padişahın tasvibine sunulmuş ve Darphâne'nin 26 Ocak 1690 - 28 Mayıs 1691 arasındaki faaliyet döneminde basılmıştır. Ancak Darphâne hesaplarının incelenmesinden, Osmanlılar'ın esedî kuruştan çok bunun 2/3 ağırlığında ve değerinde **zolota** adıyla bilinen bir sikkeyi bastırdıkları ve esedî kuruşu daha çok bir hesap parası olarak kullandıkları anlaşılmaktadır. Zolota 6,25 dirhem (20,04 gr.) ağırlığında ve % 40'ı bakır olan bir sikke idi.

Darphâne hesaplarında esedî kuruş diye bir paranın basılması, ancak 9 Mayıs-31 Aralık 1701 arasındaki faaliyet dönemine rastlar. 8,2 (26,39 gr.) dirhem ağırlığında olan bu kuruştan bu dönemde 1.308.936 adet basılmıştır. Aynı dönemde ayrıca 6,25 dirhem ağırlığında 399.031 adet zolota da darbedilmiştir. İlk kuruşların bir kesesinin yani 500 kuruşunun 4060 dirhem ağırlığında basılması emredilmişti. Buna göre bunların ağırlığı, 8,12 dirhem (26,04 gr.) olmalıdır.

Kuruşun tesbit edilen rayici 120 akçe (40 para), zolotaninkine ise 80 akçe (26 pa-

ra 2 akçe) idi. Dolayısıyla bunların birbirlerine nisbeti 2/3'tü. 1717'den sonra ise kuruş 120 akçe de kalırken zolota 90 akçe çıkarılmış, bu sebeple kur nisbeti 3/4 olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Solakzâde, *Târih*, s. 346; İsmâil Galib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye*, İstanbul 1307, s. 231-232, 234-235; Halil Sahillioğlu, *Kuruştan XVII. yy.'ın Sonuna Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerine Bir Deneme* (doktora tezi, 1958), İÜ İktisat Fak.; a.mlf., *Bir Asırlık Türk Para Tarihi (1640-1740)* (doçentlik tezi, 1965), İÜ İktisat Fak.; a.mlf., "Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri", *ODTÜ Gelişme Dergisi, Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Ankara 1978, s. 16-20, 36-37; Pakalın, I, 87, 551.

HALİL SAHİLLİOĞLU

ESEDÎ, Muhammed b. Muhammed

(محمد بن محمد الأسدي)

Muhammed b. Muhammed
b. Halîl el-Esedî

(ö. 854/1450'den sonra)

et-Teyşîr ve'l-i'tîbâr adlı
eseriyle tanınan Suriyeli tarihçi.

Kaynaklarda hayatına dair bilgi yoktur. Hakkında bilinen tek şey, *et-Teyşîr ve'l-i'tîbâr* adlı eserini 5 Ramazan 854'te (12 Ekim 1450) tamamladığıdır. Muhammed Kürd Ali, onun İbn Haldûn'dan sonra umran (toplum hayatı ve teşkilatlanma) ve tarih felsefesi konusunda fikir üreten yegâne şahsiyet olduğunu söyler.

Eserleri. Muhammed el-Esedî, Memlûkler'in ekonomik ve sosyal huzursuzluklar içinde bulunduğu IX. (XV.) yüzyılda ülkeyi bunalımdan kurtarmak için takip edilmesi gereken hususlara dair siyasetnâme tarzında iki eser kaleme almış olup bunlardan *et-Teyşîr ve'l-i'tîbâr ve't-tahtîr ve'l-ihtibâr fî mâ yecîbü min hüsnî't-tedbîr ve'n-naşîhati fi't-taşarruf ve'l-ihtiyâr* adını taşıyan kitap günümüze ulaşmıştır. Esedî, Memlûk Sultanı el-Melikü'z-Zâhir Seyfeddin Çakmak zamanında sır kâtibi ve Divân-ı İnşâ sahibine takdim edildiği anlaşılan bu kitabında İslâm inanç ve esaslarına dayanan bir devlet reformu sunmaktadır. Ele aldığı konular bakımından Kâtib Çelebi'nin *Düstûrü'l-amel li-islâhi'l-halel*, Âlî Mustafa Efendi'nin *Nasîhatü's-selâtin* ve Koçi Bey'in *Risâle'si-ne benzeyen* eserin birinci bölümünde müellif hangi türden olursa olsun tahrip etme fikrine karşı çıkmakta, İslâm'

da tahribe sadece savaş sırasında ve müslümanların galibiyetine vesile olacaksa sınırlı bir şekilde izin verildiğini belirtmektedir. Toprak rejiminin yeterliliğini, sulama tesislerinin ihmal edilmesini, devletin bedevî saldırılarına karşı taşra halkını korumada âciz kalmasını, mahallî yöneticilerin baskı ve sömürlerini, bunların diğer yöneticiler tarafından himaye edilmesini çöküşü hazırlayan sebepler arasında sayar.

İkinci bölümde devlet adamlarının ahlâk ve eğitimi üzerinde durulur. Bunların yönetimde Kur'an ve Sünnet'i esas alarak müslüman halkın saadet ve refahı için çalışmalarını tavsiye eden müellif ülkenin başlıca gelir kaynağı olan tarımın ihmal edildiğini, yeni su kanalları açılmadığı gibi eskilerin de onarılmadığını, nüfuzlu kişilerin iltiması yüzünden adaletin gerçekleşmediğini söyleyerek halkın şikâyetlerini dile getirir.

Üçüncü bölümde ekonomik ve sosyal olaylara ağırlık veren Esedî özellikle sikke ve tartı aletlerinde yapılan suistimaller üzerinde durur; bunların Memlûkler yönetimindeki Mısır'ın ekonomik yapısını sarsan iki önemli faktör olduğunu söyler. Bunun için para reformuyla ilgili taslağında darphânenin çok sıkı bir şekilde denetlenmesini ister. Sosyal huzursuzluklara sebep olan hayat pahalılığının da özellikle temel gıda maddelerindeki ticarî faaliyetlerin sadece devlet adamlarının himayesine mazhar bazı kişilerin tekeline bırakılmasından kaynaklandığını belirtir. Müellif, bu usulsüzlüklerin ortadan kaldırılması için hiç kimseye imtiyaz tanınmaması, güvenilir bir merkezî idarenin kurulması, suistimalde bulunanların görevden alınarak cezalandırılması gerektiğini söyler ve konuyla ilgili tekliflerini ayrıntılı bir şekilde anlatır.

Dördüncü bölümde ise bunları gerçekleştirecek, tebaanın mutluluğunu kendi şahsî menfaatlerinin üstünde tutacak müslüman bir hükümdarda bulunması gereken meziyet ve vasıflar üzerinde durulur. Müellif nüshası Kahire'de el-Hizânetü't-Teymüriyye'de bulunan (İctimâ, nr. 77) *et-Teyşîr ve'l-i'tîbâr* Abdülkâdir Tuleymât tarafından yayımlanmıştır (Kahire 1968).

Esedî'nin, yine siyasetnâme tarzında bir eser olduğu anlaşılan *Levâmi'u'l-envâr ve me'tâli'u'l-esrâr fi'n-naşîhati't-tâmme li-meşâlihi'l-hâşşa ve'l-âmmе* adlı eseri hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.